Suomen ympäristökeskus
Finlands miljöcentral
Finnish Environment Institute

Kehittämispäällikkö Petrus Kautto
Kiertotalousratkaisut

24.11.2023

SYKE/2023/2077

Eduskunnan ympäristövaliokunta
YmV@eduskunta.fi

Viite: Ympäristövaliokunta 28.11.2023 klo. 10:15 U 67/2023 vp/ Asiantuntijapyyntö

Asia: **Asia: U 67/2023 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi jätteistä annetun direktiivin 2008/98/EY muuttamisesta (jätepuitedirektiivin muutos) https://www.eduskunta.fi/pdf/U+67/2023?lang=fi**

Suomen ympäristökeskuksen asiantuntijalausunto

Suomen ympäristökeskus (Syke) kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston kirjelmästä U 67/2023 vp eduskunnan ympäristövaliokunnalle Komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi jätteistä annetun direktiivin 2008/98/EY muuttamisesta (myöh. jätedirektiivimuutos).

Jätedirektiivimuutos sisältää monia kiertotalouden ja luonnonvarojen säästävän käytön kannalta myönteisiä uudistuksia, mutta siinä on kuitenkin joitakin epätarkkuuksia ja edelleen avoimeksi jääviä asioita. Syke katsoo, että valtioneuvoston linjaukset ja esitetyt huomiot ovat hyvin perusteltuja. Samalla valtioneuvoston kanta osoittaa jätedirektiivimuutoksen keskeisiä kriittisiä kohtia, jotka vaativat vielä täsmennyksiä ja jatkotoimenpiteitä. Näiden lisäksi esitämme seuraavia huomioita:

Elintarvikejätteen vähentäminen

Jätedirektiiviehdotuksen mukaiset elintarvikejätteen vähentämistä koskevat tavoitteet ovat tarpeellisia. Uudessa sääntelyssä ei kuitenkaan nimetä keinoja sille minkälaisia ohjauskeinoja tulisi ottaa käyttöön tavoitteiden saavuttamiseksi. Jäsenvaltioille on siis jätetty laaja harkintavalta päättää direktiivimuutoksen asettamien tavoitteiden saavuttamisen tavasta. Tämän vuoksi on myös perusteltua suhtauduttava kriittisesti esitettyihin arvioihin Elintarvikejätteen vähentämisen aikaansaamasta kokonaisarvonlisäyksestä, koska siihen pääsemisen keinot ja niiden aiheuttamat kustannukset eivät ole selvillä.

Tekstiilien tuottajavastuu

Edellyttämällä tuottajavastuujärjestelmän luomista tekstiileille jätedirektiivimuutos pyrkii vähentämään syntyvän tekstiilijätteen määrää ja lisäämään syntyvän jätteen kierrätystä. Ehdotus tekstiilien tuottajavastuusta eroaa aiemmista tuottajavastuujärjestelmistä, koska uudelleenkäytön asema pyritään turvaamaan ja sitä pyritään edelleen korostamaan. Tämä onkin perusteltua, sillä käytettävissä olevan

Suomen ympäristökeskus
Finlands miljöcentral
Finnish Environment Institute

tutkimustiedon perusteella jo olemassa olevilla tuottajavastuun on ollut vaikutusta jätehuollon tasoon ja rahoitukseen, mutta vaikutuksista jätemääriin ei ole juurikaan näyttöä (Joltreau 2022; Kautto ym. 2021). Uudelleenkäyttöön kannustavia elementtejä on siten tarpeen tuottajavastuussa vahvistaa kaikkiaan ja tekstiilien osalta tämä on erityisen hyvin perusteltua, koska tekstiileillä on jo vakiintuneita uudelleenkäyttöjärjestelmiä ja tekstiilien uudelleenkäytön tuomat ympäristöhyödyt ovat selvästi kierrätystä suuremmat (Horn ym. 2023).

Kuten valtioneuvosto kirjelmässä toteaa, vaativat ehdotuksen puuttuvat määrittelyt ja ehdotettu soveltamisala vaativat vielä jatkoselvityksiä sekä uudelleenarviointia. Ongelmakohdat kytkeytyvät erityisesti tuottajavastuun laajuuden määrittelyyn (tekstiilit ja jalkineet, tuottajan määritelmä) sekä kustannusvastuisiin.

Kustannusvastuun ja sen kohdentuminen on todettu tuottajavastuun ohjausvaikutuksen kannalta kriittiseksi seikaksi. Näin ollen onkin perusteltua edellyttää tuottajavastuun maksujen mukauttamista muuhunkin kuin tuotteiden painoon perustuen. Ongelmallisempi seikka sen sijaan on - kuten valtioneuvostonkin toteaa – direktiiviehdotuksen linjaus siitä, että tekstiili- ja jalkinetuotteiden tuottajien olisi rahoitettava kustannukset niiden tuotteiden osalta, jotka on asetettu saataville markkinoille jäsenvaltioiden alueella direktiivin muutoksen voimaantulon jälkeen. Tämä vaatimus olisi kuluttajien kannalta kohtuuton ja johtaisi todennäköisesti merkittävään hallinnolliseen taakkaan niin viranomaisille kuin yrityksillekin. Komission olisikin syytä selvittää vaihtoehtoisia tapoja ratkaista kustannuskysymys tältä osin.

Jatkotarkastelua tulisi tehdä myös sen suhteen, voivatko sinänsä tervetulleet uudelleenkäyttötoimijoiden aseman turvaamiseen pyrkivät toimet jarruttaa parhaillaan viriävän uudelleenkäytön liiketoiminnan kehittymistä ja markkinoiden syntyä. Nykyisen ehdotuksen perusteella tätä on vaikea arvioida.

Markkinoiden kehittymisen kannalta kriittinen tekijä saattaa olla myös se, että direktiivimuutoksessa säädetään, että jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että kaikkia erikseen kerättyjä käytettyjä tekstiili- ja jalkinetuotteita pidetään jätteinä ja niihin sovelletaan unionin jätelainsäädäntöä, kunnes koulutettu lajittelija on suorittanut lajittelutoimenpiteen uudelleenkäyttöä ja kierrätystä varten. Tähän mennessä Suomessa uudelleenkäyttöön kerättävien tekstiilien (hyväkuntoiset, käyttökelpoiset vaatteet) ei ole jätelain perusteella tulkittu olevan jätettä vaan tuotteita, eivätkä ne näin ollen ole kuuluneet kunnan jätehuollon järjestämisvastuun piiriin. Käytännössä sosiaaliset yritykset sekä muut uudelleenkäyttötoimijat ovat itse vastanneet toiminnastaan syntyneen tekstiilijätteen jätehuollosta ja sen kustannuksista. Ehdotus muuttaisi uudelleenkäyttöön kerättävät tekstiilit jätteeksi sekä siirtäisi tekstiilijätteen jätehuollon kustannukset tuottajavastuun piiriin. Käytännössä se myös tarkoittaisi, että erikseen kerättyjen tekstiili- ja jalkinetuotteiden lajittelu olisi uudelleenkäyttöön valmistelua – eli jätteen hyödyntämistoimi – silloinkin kuin tekstiili- ja jalkinetuotteet olisivat hyväkuntoisia ja käyttökelpoisia. Tämä tehnee lajittelutoiminnasta jätteen käsittelytoimen, johon tarvittaisiin pääasiassa ympäristölupa. Lisäksi tämä tarkoittaisi, että vastaanotettujen tekstiili- ja jalkinetuotteiden tulisi lakata olemasta jätettä hyödyntämistoimen yhteydessä jätelain 5b §:n mukaisesti. Ottaen huomioon ns. ei-enää-jätettä -sääntelyyn liittyvät hankaluudet ja sääntelyn monimutkaisuus, tämä olisi omiaan heikentämään mm. sosiaalisten yritysten mahdollisuutta vastaanottaa tekstiili- ja jalkinetuotteita jatkossa.

Suomen ympäristökeskus | Finlands miljöcentral | Finnish Environment Institute
Latokartanonkaari 11 | 00790 Helsinki | FINLAND
+358 295 251 000 | mailto: kirjaamo@syke.fi | Y-tunnus 0996189-5 | **syke.fi**

Suomen ympäristökeskus
Finlands miljöcentral
Finnish Environment Institute

Lausunnon valmisteluun ovat osallistuneet kehittämispäällikkö Petrus Kautto, erikoissuunnittelija Hanna Salmenperä ja erikoistutkija Topi Turunen.

Lähteet:

Horn, S.; Mölsä, K.M.; Sorvari, J.; Tuovila, H.; Heikkilä, P. Environmental Sustainability Assessment of a Polyester T-Shirt—Comparison of Circularity Strategies. Sci. Total Environ. 2023, 884, 163821.

Joltreau, E., 2022. Extended producer responsibility, packaging waste reduction and eco-design. Environ. Resour. Econ.

Kautto, P. Kalimo, H. Salo, H., Heinonen, T., Lifset, R., Mateo, E., Nissinen, A., Leskinen, P., Miettinen, M., Turunen, T., Jukka, A. 2021. The Circular Economy and product policy. Helsinki: Prime Minister's Office. Publications of the Government´s analysis, assessment and research activities 2021:47.

Jakelu: YmV@eduskunta.fi
Kopio: kirjaamo@syke.fi